

Երանուհի Մանուկյան

Երևանի պետական և Եվրասիա միջազգային համալսարանների դասախոս,

Փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Էլ. հասցե՝ e.manukyan@ysu.am

DOI: 10.53614/18294952-2021.1-49

ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԻ ՍՈՑԻԱԼ- ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդվածը նվիրված է կոռուպցիայի հիմնահարցի համակողմանի վերլուծությանը, ինչպես նաև վերջինիս կանխարգելման հնարավոր ուղիների ուրվագծմանը: Տվյալ վերլուծության համար հիմք են հանդիսացել հայտնի հետազոտողների մոտեցումները, որոնք հիմնվում են միջազգային փորձի, մասնավորապես՝ Սինգապուրի վրա: Կոռուպցիայի հիմնահարցը վերլուծության է ենթարկվել լայն ու նեղ իմաստներով: Ամենալայն իմաստով կոռուպցիան հասարակայնորեն անցանկալի երևույթներից է, որը առնչվում է նաև մարդկային վարքի ու հարաբերությունների կարգավորման ու սոցիալական վերահսկողության հնարավորությունների հետ: Կոռուպցիան նեղ իմաստով մի երևույթ է, որի արդյունքում ղեկավար անձը կամ չարաշահում է իր պաշտոնական դիրքը, կամ էլ դեմ է գնում իր պարտականությունների կատարմանը՝ լրացուցիչ ֆինանսներ ձեռք բերելու նպատակով, այսինքն՝ կարծես տեղի է ունենում պետության սեփականաշնորհում անհատների կողմից: Հոդվածում առանձնացվել են այն ուղիները, որոնք հնարավորություն են տալիս ցույց տալու, թե մշակված օրենսդրության առկայության, հասարակության բարոյական դաստիարակման, հաշվետվողական պետական ծառայողների շնորհիվ ինչպես կարելի է հասնել կոռուպցիայի շեմի իջեցմանը, կանխարգելմանը կամ իսպառ վերացմանը:

Հիմնաբառեր. կոռուպցիա, հակակոռուպցիա, հասարակություն, այլընտրանքային, սոցիալական, բարոյական, քաղաքական:

Ներածություն

«Կոռուպցիա» հասկացությունը բարդ, բազմաբովանդակ, բազմաշերտ երևույթ է, որի ձևակերպման հարցում միասնական մոտեցումները բացակայում են: Մասնագիտական գրականության մեջ տվյալ հիմնախնդիրը վերլուծվում է փիլիսոփայության, սոցիոլոգիական, տնտեսագիտական, իրավագիտության, բարոյագիտության և այլ աշխարհայացքային մոտեցումների համատեքստերում: Արդի քաղաքակրթության զարգացման ընդհանուր օրինաչափությունների շրջանակներում կատարվում են այնպիսի փոխակերպումներ, որոնք սոցիալական համակարգը դարձնում են առավել այլընտրանքային, հակասական և ապակառուցողական:

Մեթոդը և տեսական հիմքը

Հոդվածի համար մեթոդաբանական հիմք են հանդիսացել ինչպես որակական, այնպես էլ քանակական մեթոդները, օրինակ, համեմատական մեթոդի օգնությամբ զուգահեռներ է անցկացվել Մինգապուրի և Հայաստանի միջև՝ հիմք ընդունելով զարգացող երկրների փորձը, միևնույն ժամանակ հաշվի առնելով ազգային-վարչաքաղաքական, ինչպես նաև պատմամշակութային առանձնահատկությունները: Հետազոտման հիմք են հանդիսացել նաև համանմանության, արտարկման, վերլուծության և համադրության մեթոդները:

Կոռուպցիայի հիմնախնդրի մասին մասնագիտական գրականության մեջ եղած առկա մոտեցումները.

Արդի քաղաքակրթական զարգացումները վկայում են, որ գրեթե բոլոր հասարակարգերում դիտարկվել են այնպիսի հիմնախնդիրներ, որոնք սոցիալական միջավայրը կազմալուծում են խոչընդոտելով դրանց արդյունավետ գործառնությանը: Հասարակական համակարգերը ներքնապես ենթարկվում են զարգացման որոշակի օրինաչափությունների, ուստի բոլոր ժամանակներում արդիական է ու բարոյական որոշակի կանոններին հետևելը: Մինչդեռ համահասարակական զարգացումները ցույց են տալիս ոչ միայն արդի քաղաքակրթության ստվերային կողմերը, այլև ենթադրում են հասարակության բարոյական կանխավարկածից շեղում, ինչի տրամաբանական հետևանքները սոցիալական համախտանիշներն են: Սոցիալական համակարգը կազմալուծող ախտանիշներից մեկը կոռուպցիան է: Այն նոր երևույթ չէ, սակայն արտացոլում է բազմազան ու բազմաբնույթ հարաբերությունների ընդհանրական ու խորքային կողմերը: Կոռուպցիան որոշակի գիտակցություն է ու հարաբերություն, գործողություն և վարք և վերջապես՝ սոցիալական կառույցների համակարգ և այլն:

Հռոմեական իրավունքի մեջ կոռուպցիա հասկացությամբ բնորոշվում էր մի քանի անձանց գործունեությունը, որն ուղղված էր դատական գործընթացի կամ հասարակական կառավարման բնականոն ընթացքի խանգար-

մանր: «Կոռուպցիա» հասկացության ժամանակակից սահմանումներից առավել համառոտներից մեկը պատկանում է Ջ.Սենտորիային, ով այն բնորոշել է որպես սեփական շահի համար հասարակական իշխանության չարաշահում (Корчагин, Иванов, 2001, էջ 41):

Հետազոտողների հիմնական մասը կոռուպցիայի սահմանումը հանգեցնում են կաշառակերությանն ու պաշտոնական դիրքի չարաշահմանը: Նման մոտեցում են ցուցաբերում միջազգային կազմակերպությունները: Մասնավորապես, 1979 թ. դեկտեմբերի 17-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված 34/169 որոշման մեջ իրավակարգը պահպանող պաշտոնատար անձի վարքի կողքում կոռուպցիան սահմանված է որպես «անհատական կամ խմբային շահի համար պաշտոնական դիրքի չարաշահում, ինչպես նաև պետական ծառայողների կողմից պաշտոնական դիրքով պայմանավորված անօրինական ճանապարհով շահի ստացում» (ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա): Այն, ինչը չի թաքցվում հասարակությունից և ինչը հասարակության ընկալմամբ թույլատրելի է համարվում, կոռուպցիայի հետ որևէ առնչություն չունի: Կոռուպցիայի սահմանումն իրավունքի տեսանկյունից ունի մի շարք առավելություններ, թեև գուրկ չէ նաև թերություններից: Մասնավորապես, Ի. Մենին ուշադրություն է դարձնում այն իրողությանը, որ կոռուպցիոն վարքի սոցիոլոգիական սահմանման գործում կարող է առաջնահերթ դառնալ քաղաքացիների և էլիտայի վերաբերմունքը տվյալ երևույթի նկատմամբ (Menny, 1999, էջ 12): Հարկ է նշել, որ առայժմ հետազոտողների մեծամասնության կարծիքով, որպես սոցիալական երևույթ, կոռուպցիայի բոլոր պահանջներին համապատասխանող ընդունելի սահմանում գոյություն չունի: Իրավագիտության մեջ կոռուպցիան մեկնաբանվում է որպես սոցիալական երևույթ, որը դրսևորվում է պետական և մունիցիպալ ծառայողների կամ այլ անձանց կողմից, ովքեր լիազորված են կատարելու պետական գործառնություններ, ծառայողական դիրքի, կարգավիճակի կամ զբաղեցրած դիրքով պայմանավորված հեղինակության կանխատեսված օգտագործմամբ շահադիտական նպատակներով անձնական կամ և խմբային շահի համար: Իհարկե,, այս սահմանումից դուրս է մնում կոռուպցիան ոչ պետական կազմակերպություններում, այն կիրառելի է պետական կոռուպցիան սահմանելիս (Максимов, 2008, էջ 21-23): Առավել ամբողջական է տրված կոռուպցիա հասկացությունը ՄԱԿ-ի համապատասխան կոնվենցիայում, որտեղ նշված է. «Կազմակերպության կառավարմանը մասնակցող պաշտոնյայի կողմից իր դիրքի չարաշահում այնպիսի անձնական կամ կորպորատիվ շահ ստանալու համար, որը գտնվում է կազմակերպության գործունեության նպատակների շրջանակներից դուրս և նախատեսված չէ կազմակերպության գործունեության կանոնակարգով» (ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա):

Կոռուպցիային բնորոշ հատկանիշը պաշտոնատար անձի գործողությունների և նրա գործատուի շահերի կամ ընտրովի պաշտոնյայի գործողությունների և հասարակության շահերի միջև կոնֆլիկտն է: Կոռուպցիան նոր երևույթ չէ, այն գոյություն է ունեցել դարերով և պատմության տարբեր ժամանակահատվածներում ընդունել է տարբեր ձևեր: «Կոռուպցիա» եզրույ-

թը ծագել է լատիներեն corruption բառից, որը նշանակում է «բարոյական անկում, անբարո վարք, փտածություն կամ նեխածություն»(«Կոռուպցիան և մարդու իրավունքները... 2009, էջ 21):

Հասարակության տարբեր ոլորտներում կոռուպցիան ունի դրսևորման յուրահատկություններ: Օրինակ, Ռոբերտ Կլինգաարդը տնտեսության մեջ տվել է կոռուպցիայի հետևյալ բանաձևը՝ «Կոռուպցիա=Մենաշնորհ+Հայեցողություն–Հաշվետվողականություն» (Klingaard, 2001, էջ 32): Համապատասխան ինստիտուտների և արժեքների բացակայությունը նպաստում է կոռուպցիայի խորացմանը: Մյուս կողմից, նոր ինստիտուտների և արժեքների ստեղծումը և զարգացումն իր հետ բերում է կոռուպցիոն նոր հնարավորություններ:

Կոռուպցիան խոչընդոտում է ներքին և արտաքին ներդրումները, սահմանափակում է առևտուրը, աղավաղում է պետական ծախսերի չափերը և կառուցվածքը, հանգեցնում է ստվերային տնտեսության աճին, խորացնում է սոցիալական անհավասարությունը և այլն: Այստեղ հարկ է նշել, որ պետական ծառայողների մի մասը իրենց մասնագիտական գործունեությունն անցկացնում են արդար և բարեխղճորեն, իսկ մյուս մասը չարաշահում է իր պաշտոնական դիրքը և այն օգտագործում սեփական օգուտի համար, ծավալում է ապօրինի գործունեություն նպաստելով կոռուպցիայի ավելացմանը: Նաև կարևոր է նշել, որ մեր օրերում մարդկանց մոտ նկատվում է կոռուպցիայի դեմ պայքարի կարևորության գիտակցումը: Պետական իշխանության մարմիններում կոռուպցիայի խնդիրների վերաբերյալ ուսումնասիրության հարցում կարևոր դեր են խաղում սոցիալական հարցումները: Այս հարցումների շնորհիվ կարողանում ենք առանձնացնել կոռուպցիոն դրսևորումների որակական և քանակական ցուցանիշները: Քանակական ցուցանիշները ցույց են տալիս կենցաղային կոռուպցիայի մակարդակը, պետծառայողների տարեկան եկամուտներում կոռուպցիոն վճարների միջին բաժնետոմսի չափը և այլն :

Որակական ցուցանիշները բնութագրում են պետական իշխանության մարմիններում կոռուպցիայի տարածվածության աստիճանը, կոռուպցիոն դրսևորումների գործոններն ու ձևերը, պետական իշխանության մարմիններում կոռուպցիայի մակարդակը: Այս հարցումները մեզ թույլ են տալիս օբյեկտիվորեն գնահատել պետական ծառայողների վերաբերմունքը պետական իշխանության մարմիններում կոռուպցիոն դրսևորումների վերաբերյալ:

Կոռուպցիայի մեջ կարող է ներգրավվել ցանկացած անձ, ով օժտված է դիսկրեցիոն՝ սեփական հայեցողությամբ իրեն չպատկանող ռեսուրսների բաշխման իշխանությամբ (իրավապահ մարմինների աշխատակից, դասախոս, պատգամավոր, բժիշկ և այլն): Տնտեսագիտական վերլուծության համատեքստում կոռուպցիան դիտարկվում է իբրև տնտեսական աճի և հասարակության զարգացման գլխավոր խոչընդոտ (Долговой, 1997, էջ 501–504):

Կոռուպցիան պետք է հստակ սահմանագատել պաշտոնական դիրքի չարաշահման հետ կապված այլ հանցանքներից՝ յուրացման, վատնման համապատասխան որակյալ տեսակից և այլն, քանի որ կոռուպցիայի պարա-

գայում օգտագործվում է ոչ միայն պաշտոնական դիրքը, այլև դրա վրա հիմնված հեղինակությունը, հնարավորությունները, կապերը:

Կոռուպցիայի հիմնախնդրի իմաստավորումը հայաստանյան իրողությունների համատեքստում:

Կոռուպցիան Հայաստանի համար ևս նոր երևույթ չէ: Այն մեզանում գոյություն է ունեցել դարերով և երկրի պատմության տարբեր ժամանակահատվածներում ընդունել է տարբեր ձևեր: Բազմիցս իրականացված գործողությունների մեջ հիմնական խթանը տնտեսական եկամուտի ստացումն է, իսկ գալոզ գործոնը՝ բացահայտման և պատժման միջոցները:

Կոռուպցիայի չափը Համաշխարհային բանկի Կառավարման համաշխարհային ցուցանիշների հետազոտության արդյունքում «կոռուպցիայի վերահսկման» ցուցանիշով Հայաստանը 30 միավորով դասվում է ցածր տոկոսներ գրանցած երկրների շարքը՝ 0-ից 100 սանդղակում, որտեղ 0-ն ամենացածրն է, իսկ 100-ը՝ ամենաբարձրը: Թրանսփերենսի Ինթերնեշնլի Կոռուպցիայի ընկալման 2012 թ. համաթվով Հայաստանը գնահատման ենթարկված 176 երկրների ու տարածքների շարքում զբաղեցնում էր դասակարգման աղյուսակի 105-րդ տեղը 34 միավորով՝ 0-ից 100 սանդղակով, որտեղ 0-ն նշանակում է բացարձակ կոռումպացված, իսկ 100-ը՝ բացարձակ մաքուր: Սեփական երկրում կոռուպցիայի վերաբերյալ քաղաքացիների ընկալումները դիտարկող ԹԻ մեկ այլ հետազոտության՝ 2013 թ. Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի (ԿՀԲ) արդյունքներով հարցման ենթարկված անձանց 82 տոկոսը վկայում է, որ կոռուպցիայի մակարդակը Հայաստանում նախորդող երկու տարիների ընթացքում կամ մնացել է նույնը (39 տոկոս) կամ ավելացել է (43 տոկոս): Ավելին, հարցվածների 61 տոկոսը երկրի հանրային ոլորտի կոռուպցիան համարում է լուրջ հիմնախնդիր (Ուիքլեյթերգ, 2013, էջ 3-5):

Փորձենք որոշակի համեմատություն կատարել Հայաստանի և Մինգապուրի միջև, որը հաճախ ասոցացվում է կոռուպցիայի դեմ պայքարի լավ օրինակի հետ, նշեմ որ Մինգապուրում գործում է Կոռուպցիոն դեպքերի հետաքննության բյուրոն, որի համար հիմք է հանդիսացել կոռուպցիայի կանխարգելման մասին օրենքը: Բյուրոն անկախ պետական մարմին է: Նրա գործառույթների մեջ մտնում է քննության իրականացումը և կոռուպցիայի կանխարգելումը պետական և մասնավոր ոլորտներում:

Լինելով նավահանգստային քաղաք՝ Մինգապուրը դեռևս 1950-ականներին ամբողջովին գտնվել է հանցավոր խմբավորումների (չինական տրիադաներ) հսկողության տակ, եղել է չափազանց կոռումպացված, իսկ բազմազգ հասարակության (բնակչության մեծ մասը չինացիներ են, կան նաև մեծ թվով մալայացիներ, հնդիկներ, մի քանի տասնյակ այլ ժողովուրդներ) ներսում եղած ազգամիջյան հարաբերությունները ինչ-որ պահի վտանգել են փոքրիկ երկրի գոյությունն ընդհանրապես: Նման պայմաններում, երբ 1959 թվականին Լի Կուան Յուն անկախացած Մինգապուրում եկավ իշխանության, ձեռնամուխ է լինում կոշտ, բայց արդյունավետ բարեփոխումների

իրականացմանը:

Հայաստանը, հետևելով Սինգապուրի օրինակին, 2017 թվականին ընդունել է մի շարք հակակոռուպցիոն օրենքներ, որոնք առավել արդյունավետ պետք է դարձնեն կոռուպցիայի

Առավել լավ հասկանալու համար այս համեմատությունից կոռուպցիան դիտարկենք որոշակի մակարդակներում:

Ընդհանրապես կոռուպցիան դիտարկվում է երկու մակարդակում՝

- «Վերևների» կոռուպցիա (քաղաքական կամ պետական իշխանության չարաշահում), ուր անձնական օգուտից կամ շահից դրդված քաղաքական գործիչների ու բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կողմից քաղաքական որոշումներ կայացնելիս իրենց վստահված քաղաքական իշխանության չարաշահումն է:
- «Ներքևների» կոռուպցիա (վարչական կոռուպցիա), որը բնորոշ է միջին և ստորին օղակի պաշտոնատար անձանց, որոնք ամենօրյա շփումների մեջ են քաղաքացիների հետ (Ծաղիկյան, 2001, էջ 51):

Կոռուպցիայի այս երկու մակարդակների տարանջատումը շատ կարևոր է կոռուպցիայի հասարակական ընկալումները քննության առնելու և դրանց դեմ պայքարը համակարգելու տեսանկյունից, քանի որ երկրորդ մակարդակը շատ հաճախ որպես կոռուպցիա չի ընկալվում, այլ դիտվում է «մատուցվող ծառայություններն արագացնելու նպատակով արվող վճարում»:

Կոռուպցիայի առումով առավել խոցելի է պետական կառավարման համակարգը, մասնավորապես՝ դատական իշխանությունը, ոստիկանությունն ու առողջապահական համակարգը: Այս իրավիճակն է արձանագրվել ոլորտների մեծ մասում՝ կառավարման ցուցանիշների ցածր կատարողականների հիման վրա:

Կախված նրանից, թե ինչ գործառույթ է իրականացնում տվյալ գործակալությունը և թե իշխանության որ ճյուղի առաջ է նա պատասխանատու տվյալ գործունեության համար՝ առանձնացվում են չորս խումբ հակակոռուպցիոն հանձնաժողովներ՝

- **Համընդհանուր մոդել** – այս մոդելն օժտված է կանխարգելիչ, հաղորդակցական, հետաքննչական գործառույթներով և ենթադրում է հաշվետվողականություն գործադիր իշխանության մարմին: Մոդելի առավելությունը հիմնավորվում է նրանով, որ այն օժտված է ուժեղ մանդատով, ինչից էլ բխում է, որ այն իրավասու է կիրառել տարբեր հակակոռուպցիոն մոտեցումներ կոռուպցիայի դեմ պայքարի բոլոր հիմնական ուղղություններով: Այս մոդելը բարձրացնում է արդյունավետությունը կոռուպցիայի դեմ պայքարում և նվազեցնում է բյուրոկրատիան, հակակոռուպցիոն համակարգը դարձնելով ավելի պարզ: Արդյունքում, առկա է լինում հակակոռուպցիոն մարմին, որը, հանցագործությունների քննության գործառույթն իրականացնելիս, կարող է բացահայտել կոռուպցիոն սխեմաներ, այնուհետև, կանխարգելիչ և կրթական գործառույթներն իրականացնելիս, կազմել դրանց վերացմանն ուղղված իրավական ակտերի նախագծեր և մշակել հա-

կակոռուպցիոն կրթական մեխանիզմներ: Հասարակության համար բարձրանում է հակակոռուպցիոն պայքարի թափանցիկության և տեսանելիության մակարդակը՝ բացառելով հակակոռուպցիոն մարմինների գործունեության վերաբերյալ շփոթությունը հանրության շրջանում: Չեզոքանում է գերատեսչական շահերի ռիսկը, նվազում են շահերի բախման իրավիճակները և միջգերատեսչական անառողջ մրցակցությունը:

- **Հեռաքննչական մոդել** – սա կիրառվել է Սինգապուրում: Այն փոքր և կենտրոնացված հեռաքննչական հանձնաժողով է, որը հաշվետու է գործադիր իշխանության մարմնին: Սինգապուրը, լինելով Հեռավոր Արևելքում բրիտանական ռազմածովային գլխավոր հենակայան, չուներ պետության կարգավիճակ ձեռք բերելու ոչ հեռանկարներ և ոչ էլ՝ ձգտում: Սակայն Սինգապուրի վարչապետ Լի Կուան Յուի կարծիքով պաշարների անբավարարությունը պետք է փոխհատուցվեր խելքի, կարգապահության և հնարամտության առավելությամբ: Այս մոդելի կիրառման շնորհիվ Սինգապուրի վարչապետին երեսուն տարվա ընթացքում հաջողվում է Սինգապուրը դարձնել տնտեսապես զարգացած և կոռուպցիայից զերծ երկիր:
- **Խորհրդարանական մոդել** – որտեղ համապատասխան մարմինը հաշվետու է խորհրդարանական հանձնաժողովների առաջ: Մոդելն օգտագործվել է Ավստրալիայում, որտեղ առկա է կոռուպցիայի նվազեցման երեք հիմնական մոտեցում՝
  - ինտերվենցիոնալիզմ,
  - մենեջերալիզմ,
  - կազմակերպչական ամբողջականություն:

Տվյալ մոտեցման համաձայն կոռուպցիայի դեմ պայքարում առավել արդյունավետ է կազմակերպական կառուցվածքի թիրախավորումը այլ ոչ թե անհատների:

- **Բազմապրոֆիլ մոդել** –Մոդելը ներառում է տարբեր գործակալություններ, որոնք համարվում են ինքնուրույն, սակայն միասին կազմում են հակակոռուպցիոն գործակալությունների ցանցը: Այս մոդելով է աշխատում ԱՄՆ Պետական էթիկայի գրասենյակը :

Մի շարք մասնագետներ կարծում են, որ կոռուպցիայի կանխարգելման կարևոր տարրերից են հակակոռուպցիոն օրենսգրքերի առկայությունն ու դրանց գործնականում կիրառումը, միաժամանակ կարևորելով համապատասխան կարգավորման մեխանիզմների ներդրումը :

Արմատավորված կոռուպցիան, հովանավորչության ուժեղ ցանցերը, մասնավոր ձեռնարկության և պետական հիմնարկության միջև հստակ տարանջատման բացակայությունը, ինչպես նաև քաղաքական ու բիզնես վերնախավերի մասնակի համընկնում այն համոզման են հանգեցնում, որ կոռուպցիայի դեմ պայքարին ուղղված ջանքերն առանձնապես մեծ արդյունք չեն ունենա: Ավելին, Հայաստանի կառավարման թերությունները խորացել են՝ հանգեցնելով տարածված քաղաքական ապատիայի ու ցինիզմի այն քաղա-

քացիների շրջանում, ովքեր չեն տեսնում, որ իրենք կարող են ազդեցիկ դերակատարություն ունենալ կոռուպցիայի դեմ պայքարում:

Եզրակացություն

Մեր եզրակացությունն այն է, որ կոռուպցիան սոցիալական երևույթ է, ուստի դրա դեմ պայքարի շրջանակներում արդյունքի հասնելու համար հարկ է ուշադրություն դարձնել պետություն–հասարակություն կառուցողական և շարունակական համագործակցությանը:

Կոռուպցիան, թուլացնելով օրենքի իշխանությունը և վտանգի տակ դնելով պետության հեղինակությունը, մեծապես արգելակում է երկրի զարգացումն ու տնտեսական աճը: Հիմնվելով կոռուպցիայի կանխարգելման միջազգային լավագույն փորձի վրա, որոշ մեխանիզմների կիրառումը ներպետական մակարդակներում և հետևողական պայքարը կուրվագծեն և հասանելի կդարձնեն կոռուպցիայի մակարդակի նվազեցումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Ծաղիկյան, Ս. (2001) *Կոռուպցիա. պայքարները, հեղինակները*: Երևան: «Կոռուպցիան և մարդու իրավունքները. կապի հասարակումը» (2009). Մարդու իրավունքների քաղաքականության միջազգային խորհուրդ: ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա <http://iravaban.net/wp-content/uploads/2014/03/UNCAC.pdf> (մուտք՝ 10.12.2020): Ուիքեդերթ, Սոֆիա (2013) *Կոռուպցիան և հակակոռուպցիոն պայքարը Հայաստանում. Ընդհանուր իրավիճակի նկարագիր*, օգոստոս 23, 2013: Թրանսփերենսի Ինթերնեշնլ:
Корчагин, А.Г., Иванов, А.М. (2001). *Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений*. Владивосток.
Криминология (1997). Учебник для юридических вузов. Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора А. И. Долговой – М.: Издательская группа ИНФРА . М–НОРМА.,
Максимов, С. В. (2008). *Коррупция. Закон. Ответственность*. М.
Menny, E. (1999). *Corruption*. London.
Klingaard, Robert (2001) «*International Cooperation Against Coouption*». Finace & Development/ March 2001.

References

- Tsaghikyan, S. (2001) *Koruptsia.patjarnery, hetevanqnery* [Corruption, reasons, results] Yerevan, (In Arm.)
Koruptsian ev mardu iravunqnery. kapi hastatumy [Corruption և human rights, communication] (2009). Mardu iravunqneri qaghaqakanutyanyan mijazgayin xorhurd, (In Arm.)
Mak-i koruptsiayi dem konventsia
<http://iravaban.net/wp-content/uploads/2014/03/UNCAC.pdf> 10.12.2020 (In Arm.)

- Wickberg, Sofia (2013) *Koruptsian ev hakakoruptsion paiqary Hayastanum. Yndhanur iravijaki nkaragir*. [Corruption and Anti-corruption struggle in Armenia. Description of the general situation]. Transparency International, ogostos 23 (In Arm.)
- Korchagin, A.G., Ivanov, A.M. (2001) *Sravnitel'noe issledovanie korruptsionnykh i sluzhebnykh prestupleniy* [Comparative study of corruption and service crimes], Vladivostok. (In Rus.)
- Kriminologiya* [Criminology] (1997). Uchebnik dlya yuridicheskikh vuzov. Pod obshchey redaktsiey doktora yuridicheskikh nauk, professora A. I. Dolgovoy – M.: Izdatel'skaya gruppa INFRA. M–NORMA. (In Rus.)
- Maksimov, S. V. (2008). *Korruptsiya. Zakon. Otvetstvennost'*. [Corruption. Law. Responsibility] M. (In Rus.)
- Menny, E. (1999). Corruption. London (In Eng.)
- Klingaard, Robert (2001). «International Cooperation Against Couoption», Finace & Development/ March 2001 (In Eng.)

Ерануи Манукян

*Преподаватель Ереванского государственного университета и
Международного Университета Евразия,
кандидат философских наук, доцент
Эл. адрес: e.manukyan@ysu.am*

СОЦИАЛЬНО–ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

Статья посвящена всестороннему анализу проблемы коррупции, а также обозначению возможных способов ее предотвращения. Этот анализ основан на подходах известных исследователей, на международном опыте, в частности, Сингапура. В статье анализируется проблема коррупции в широком и узком смысле. В самом широком смысле коррупция – одно из самых нежелательных явлений, связанное с человеческим поведением и возможностями социального контроля и урегулирования отношений.

В узком смысле слово коррупция – это явление, в результате которого лидер либо злоупотребляет своим служебным положением, либо идет против выполнения своих обязанностей с целью получения дополнительных средств, то есть создается впечатление, что государство приватизируется отдельными лицами. В статье определены пути, показывающие, как снизить, предотвратить или искоренить коррупцию за счет существования развитого законодательства, нравственного воспитания населения, подотчетности государственных служащих.

Ключевые слова: коррупция, противодействие коррупции, общество, альтернативное, социальное, моральное, политическое.

Yeranuhi Manukyan

Lecturer at Yerevan State University and Eurasia International University,

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor

Email: e.manukyan@ysu.am

SOCIAL–PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF CORRUPTION ISSUE

The article is devoted to a comprehensive analysis of the issue of corruption, as well as outlining possible ways of preventing it. This analysis is based on the approaches of well-known researchers based on international experience, particularly in Singapore. The article analyzes the issue of corruption in a broad and narrow sense. In the broadest sense, corruption is one of the most undesirable phenomena, which is also related to the possibilities of human behavior and relations, regulation and social control.

In the narrow sense of the word corruption is a phenomenon, as a result of which the leader either abuses his / her official position or goes against the performance of his / her duties in order to obtain additional funds and it seems that the state is privatized by individuals. The article singles out the ways that show how to reduce, prevent or eliminate corruption due to the existence of developed legislation, moral education of the public, accountable civil servants.

Key words. corruption, anti-corruption, society, alternative, social, moral, political.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել 2021թ. ապրիլի 15-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման 2021թ. ապրիլի 19-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության 2021թ. ապրիլի 30-ին: